

Kölös Lajos

A lenyomkodott szélű torta

A kötet címlapján szereplő női arc bevezető is a novelláskötetbe. Edward Burne-Jones 1893-ban így írt egyik levelében a rajzon látható modelljéről: „...csodálatos fejével, egyik profilja sem volt olyan, mint a másik – és a teljes arca ismét más volt”. A kötet novellái is hasonló érzéki reakciót válthatnak ki az olvasóból, a történetek, a küzdelmek hasonlósága ellenére a szereplők arca mindig más és más, miközben saját valóságuk és a világ közötti súrlódások, ellentétek elidegenítik őket önmaguktól, embertársaiktól. Mintha a férfiak és nők nem ennek a világnak a szereplői lennének, hanem egy álomnak, egy képzelt valóságnak, mintha az együttérzésből fakadó természetük nem is létezne, csak az agressziót hordozó. Döme az emberi észlelés, érzékelés működését mutatja meg, a pszichés tüneteket, traumákat, és azok társadalmi stigmatizációját tényként kezeli.

Az író belülről láttatja a szereplőket, bőrükbe bújik, egyszerre van kint és bent (*Tökéletes áldozat*). Ritkán él a narrátor szerepkörével. Ez az egyidejűség, a 'most történik velem' állapot és érzés adja a szöveg frissességét, a szereplő önazonosságát. Higgyünk vagy ne higgyünk a szereplőnek (*Felettem*)? A családtagok, a barátok, a szeretők nem kételkednek. Mások röhögnek, az ördög, a halottak, csak az élők ordítanak, nagyon sokszor. A röhögés mint a skizo egyik jele – kiröhög valaki, akit látok, és akit a következő pillanatban már nem látok, de mégis hallom, hogy röhög. A pletyka is előkerül, mint ajzószer, mint a stressz forrása, a depressziót kiváltó ok.

Döménél a skizo társadalmi normasértés is, tiltakozás, ellenállás, sőt menekülés valami elől, önmaguk, társuk, családtagok elől (*A fánkos ember, A vonat*). Szereplői nem számíthatnak segítségre, egyből rájuk sütik a bélyeget, hogy nem épelméjűek,

kórházba, intézetbe velük. A lelki finomságok olykor háttérbe szorulnak, de nem mindig. Döme a sablonokat nem kerüli el, felhasználja őket, robog előre, hogy a történet váratlan csattanójához érjen (*Új arc*). Asszonyorsók: hiába a pénz, nem segít abban, hogy társunk szeressen is, sőt, hogy velünk maradjon (*Hosszú rét*). Indulatok ébrednek a főszereplőkben, gyilkolni sem rettennek meg, birtokolni akarnak, másé se legyen a szeretett lény. Vagy önmagukat pusztítják el. És ez vonatkozik a gyermekek abúzusára is az anya szeretetének hiányában (*Hosszú futás*).

A szerző eszköztára még nem annyira teljes, hogy az adott történetet mindig másféle módon közelítse meg, bontsa ki. Inkább leírja, hogy skizofrén. Rövidre zárja a helyzetet. A lelki-testi mozgatórugók veszítenek az erejükből, hatásukból. A novellákban a skizo-vonások nemcsak a mentális zavarra utalnak, hanem a másképp gondolkodással szembeni ellenérzésekre is. A „ki a bolond?” kérdésre úgy is válaszolhatunk, hogy az, aki mentális zavarral rendelkezik, de az is, aki normasértően, a köztől eltérően gondolkodik.

A kötet a társas kapcsolatok világát térképezi fel drámai erővel, a feszültségeket, a konfliktusokat természetes egyszerűséggel bontja ki, nevezi meg (*Holnap kicsinálni Szép Klaudiát!, Hová tűnt Beke Kató?*). Van ebben valami direktség is, mégsem a Raszkolnyikovot olvassuk. Döme érzékenysége rejtett, egy-egy mondatából derül ki, hogy mi mindent lát és érez nemcsak a szereplője, hanem maga az író is. Korunkba helyezi a történeteit, mintha a görög mitológiát írná újra, mai köntösbe helyezve az eseményeket, karaktereket. Az istenségek hétköznapi emberek lettek, akik időnként csodára várnak, hogy helyzetük szerencsés fordulatot vegyen (*A lány, aki három Jézus volt*). Adnak a sorsukra, még akkor is, amikor elborul az elméjük, kivetkőznek önmagukból. Pislákol lelkük mélyén a remény, hogy mégsem roncsok, elfuserált testek, hanem emberi voltukban felmagasztosuló lények. Szenvednek, veszítenek, tapasztalatuk ellenére jobb sorsról álmodnak – még akkor is, ha álmvilágban élnek.